

FRANCESC FONTBONA

«Carner està molt bé, però la gent que ve a Barcelona es fixa en Gaudí»

L'historiador de l'art Francesc Fontbona de Vallescar (Barcelona, 1948) fou director fins que es va jubilar, el 2013, de la Unitat Gràfica de la Biblioteca de Catalunya. I acumula una molt extensa aportació crítica i bibliogràfica que és lluny de tancar-se: el seu darrer projecte és el 'Diccionari d'historiadors de l'art català-valencià-balear' (DHAC), una obra ja accessible digitalment i encara en procés. Una excusa perfecta per conversar amb aquest erudit.

*Entrevista de Xavier Aliaga
Fotografies de Jordi Play*

El domicili de Francesc Fontona, molt prop –simbòlicament– del parc Güell, és una mena de petit museu, amb obres pictòriques que ha anat col·leccionant al llarg dels anys. “Comprava coses en subhastes que la gent pensava que no eren gran cosa: ‘Firma ilegible’, ‘anónimo catalán del XIX’... I és clar, es venien a preu d’anònim del XIX. I com que vaig encetar la col·lecció als anys 70, doncs és clar, ja ha plogut. Però no sóc col·leccionista, és tot una mica domèstic: hi ha dibuixos, gravats, algun oli... És una cosa que m’ajuda a viure, en un sentit estètic, no he venut cap obra”, aclareix l’entrevistat amb un deix de modèstia. Amb tot, el cabal bibliogràfic que té al seu despatx, en un soterrani miraculosament il·luminat amb llum natural, a causa de la construcció en pendent de l’edifici, és encara més impressionant: un nombre incalculable de llibres i documents. Testimoni d’una llarga trajectòria com a erudit. Una tasca, sortosament per a tothom, encara en procés. Com el DHAC que ha impulsat sota l’aixopluc de l’Institut d’Estudis Catalans (IEC).

—Vostè va justificar l’edició del DHAC en el fet que la història de l’art és una disciplina reivindicable, no massa reconeguda i relativament recent. Calia valoritzar-la.

—Aquesta és la motivació. I també que es tracta del meu ofici i el de Bonaventura Bassegoda, els dos que ho vam iniciar. Si buscàvem informació sobre filòlegs o historiadors socials en trobàvem molta. Però de la nostra branca no en trobàvem gaire, no n’hi havia consciència. Hi ha tota una mitologia al voltant dels que estudien llengua i literatura. En canvi, els que estudien l’art són transparents, habitualment. En un simposi sobre historiografia que va fer fa uns anys l’Institut d’Estudis Catalans, i que havia de generar la publicació d’un llibre, hi havia apartats dedicats a la història del dret, la literatura, la política, l’economia... Llavors, com que sóc membre de la Secció Històrico-arqueològica de l’IEC, vaig preguntar: “I la història de l’art, qui us la fa?”. “Tu!”, em respongueren. Aleshores ho vaig fer jo.

—Bassegoda havia iniciat també un treball paral·lel de síntesi.

—Sobre la base d’aquell treball meu que es va publicar, una síntesi sobre la historiografia catalana de l’art, doncs vaig pensar que podria fer-se un diccionari. I vaig començar a fer gestions amb l’Enciclopèdia Catalana, però em van venir a dir que era un tema que no es vendria. Aleshores vaig parlar amb Bassegoda, que em va ensenyar una carpeta amb uns buidatges com els que jo havia fet. Llavors va sorgir el tema de fer-ho junts. Bassegoda tenia contactes amb una editorial de caire acadèmic, Memoria Artium [de la Universitat de Barcelona], però ens vam adonar que aniria per a llarg. Llavors pensàrem a fer un diccionari *on line*. El projecte s’ha anat ampliant sobre la marxa. I si d’aquí a uns

quants anys ho donem per rodó i acabat, potser aleshores serà el moment de fer un volum. Quan pensàrem a fer-ho era l’any 2011. El 2013 aparegué una primera edició. I ja hem arribat a la cinquena, unes quatre-cents seixanta i tantes entrades.

—Quatre-cents seixanta-sis. Hi ha previsió de fer-ne moltes més?

—Home, actualment n’hi ha gairebé cinc-cents, però estan en procés de correcció. I la previsió és que n’hi hagi més. Entre altres coses perquè a partir de l’any passat començàrem a emprar la fórmula “catalans, valencians i balears”, estem esperant que vagin arribant referències del País Valencià i les Illes. A la vegada que anirem afegint els historiadors del Principat que encara són pendents, ampliarem amb els valencians i balears.

—El criteri és que les entrades corresponents als historiadors que ja no hi són les fa l’equip del DHAC i van signades. He vist que vostè n’ha fet algunes.

—I tant.

—I pel que fa als historiadors vius, cadascú fa la seua entrada sense adjectivar, diguem-ne. Però això no provoca una lluita d’egos?

—Home, com que el que se’ls demana és objectiu, tants llibres, tantes dates i editorials, tantes col·laboracions amb revistes i tants articles

1980 i tot. Hi ha relleu en la historiografia de l'art?

—I tant! Ho hem volgut fer expressament perquè tota aquesta gent ja ha publicat. Si hi ha cap estudiant espavilat que no ha fet res, no hi surt, aquí; però algú que apareix en quatre o cinc obres col·lectives i ha publicat en revistes especialitzades normalment ja ha fet una tesi doctoral. I les tesis, encara que no es publiquin, si són de nivell alt s'acaben posant en un repositori i es poden consultar per internet.

—Val a dir també que el criteri d'incloure historiadors de tot l'àmbit lingüístic hi era des del principi.

—Sí. En el primer buidat que férem hi havia tots els valencians, Vicent Boix, Sanchis Civera... I dels mallorquins, hi havia Bartomeu Ferrà i companyia. Tots aquests ja hi eren, però d'entrada vam

lar amb vostè per primera vegada del DHAC em va dir que, sense anar gaire lluny, hi ha una ciutat com Barcelona amb milers de turistes fent-se preguntes sobre el modernisme.

—Això és el que volíem posar sobre la taula. Ens passem la vida discutint si Josep Carner és príncep de poetes o no, que està molt bé, però cony, la gent que ve aquí es fixa en Gaudí, el Palau de la Música, el Modernisme, el romànic, el gòtic... Per tant, potser val la pena que els dediquem una mica d'atenció.

—Vostè i molts dels seus companys fan tasca en mitjans de comunicació convencionals. Creu que el paper de prescripció és vigent o el seu és un col·lectiu abocat a l'erudició?

—En aquest diccionari, els crítics-crítics en principi no hi són. Aquí hi ha els que fan recerca històrica. El que passa és que moltes vegades aquestes tasques són coetànies: Rafael Benet, Folch i Torres o Raimon Casellas feien crítica d'art viu i, a la vegada, feien història. Aquests autors hi són. Expliquem també la part de crítica a la premsa. En tot cas, allò de la crítica d'art és una convenció. Quan Lionello Venturi fa la seva *Storia della critica d'arte* diu que, per a ell, fer crítica és escriure sobre art. Venturi parla dels que escriuen als diaris o estudien el barroc. Però l'ús quotidià de les paraules ha fet que, quan aquí parlem dels crítics, doncs acostumen a ser els que parlen de l'actualitat a la premsa.

—Vostè va comentar en una entrevista que un funcionari es jubila, un historiador no...

—No, no, no, és clar!

—I quins projectes té entre mans Francesc Fontbona a banda del DHAC?

—Els mateixos que tenia quan era director de la unitat gràfica de la Biblioteca de Catalunya. El que passa és que abans els feia cap al tard i a les nits i ara els puc fer al llarg del dia, la qual cosa dóna molt menys estrès. Molta gent pensava que feia les coses a la Biblioteca i no era així. Primera, perquè prou feina hi havia. I perquè allà no tens la tranquil·litat, hi →

«Ens passem la vida discutint sobre si Carner és o no príncep de poetes, però la gent que ve a Barcelona es fixa en Gaudí i el Modernisme»

importants... En principi no ens hi hem trobat. Si algú fa molt llarg l'article se li demana que el comprimeixi una mica, per no ser tan exhaustiu i estar equilibrat amb els altres.

—I quins noms ressaltaria?

—La majoria dels històrics val la pena mirar-se'ls. El Josep Pijoan, que va fer Bassegoda, és un personatge molt interessant. El Joan Ainaud de Lasarte el va fer el Joaquim Garriga i també és un article molt sòlid. I després hi ha els nostres avis, diguéssim, el Josep Puiggarí, el Joaquim Fontanals del Castillo, el Miquel i Badia... Els de fa cent anys o més. I d'anteriors, també n'hi ha, però acostumen a ser erudits pluridisciplinaris, no eren especialistes. Però tot s'ha de tenir en compte.

—Furonejant una mica, t'hi trobes gent molt jove, de nascuda a partir del

ser realistes i decidírem encarregar les entrades dels més propers a autors que ens podíem trobar pel carrer, per dir-ho així. Mentre que als autors d'entrades sobre valencians o balears els coneixes per lectures o els has vist una vegada a la vida, en un tribunal de doctorat, però no hi tens tanta proximitat. Quan ja teníem el coixí dels autors del Principat, vam començar a ampliar i fins i tot vam canviar el logotip del diccionari, que al principi era d'historiadors de l'art català. Els rossellonesos ja hi eren des del principi, n'hi havia uns quants, perquè no fan qüestió de l'adjectiu "català", tot i que parlen francès. Es presenten a tot arreu com a catalans.

—Els historiadors de l'art tenen una funció social per fer. Quan vaig par-

CULTURA I POLÍTICS

En una entrevista, poc temps després de jubilar-se, Francesc Fontbona afirmava que l'únic conseller de Cultura que s'havia preocupat per la Biblioteca de Catalunya havia estat Joan Manuel Tresserras. "Per ser justos", matisa, "quan Caterina Mieras es va assabentar del pressupost que tenia per adquirir patrimoni bibliogràfic, es va sorprendre negativament. Digué que ho arreglaria i ho va arreglar: durant uns anys, si hi havia un incunable català, el podíem adquirir, que és el que ha de fer una Biblioteca Nacional". "Però

Tresserras", continua, "féu una cosa que no havia fet cap conseller: l'endemà de ser nomenat, vingué a la Biblioteca i tingué una llarga conversa amb els responsables. El problema fou que era el temps del tripartit i allò era un caos, eren tres generalitats juxtaposades". Pel que fa al nou conseller de Cultura, Santi Vila, Fontbona diu que "sembla un paio espavilat, un personatge per sobre de la grisor de la classe política. Però en el cas de la cultura, és un meló per obrir". La tasca de Ferran Mascarell, potser per falta d'insistència del periodista, resta per valorar. Un silenci, el de Fontbona, en tot cas, que sembla ben eloqüent.

→ havia el telèfon, les visites, i no podies pas fer-ho. Per tant, els llibres, les conferències i els articles els continuo fent, però en lloc de fer-ho en les estones marginals ho puc fer en les hores centrals del dia. I, és clar, és una altra situació que està molt bé.

—El món de l'art viu un moment d'incertesa i confusió pel que fa al seu paper social i també econòmic. Creu que la crisi servirà per destriar el gra de la palla, per reordenar el panorama?

—No ho sé, perquè l'ésser humà sol tenir mala memòria. I a l'endemà que hagi passat la crisi, que sembla que està passant, tornaran a fer les mateixes bajanades que temps enrere. No és art, però la bombolla immobiliària tornarà a sortir en quatre dies, si no ha començat a sortir ara. Allò que l'home és l'únic animal que ensopega dues vegades amb la mateixa pedra, doncs és veritat. I en el cas artístic, si hi ha hagut vicis en el passat suposo que continuarà havent-hi vicis en el futur. De moment, una de les coses per a les quals ha servit això de la crisi és per rebaixar cotitzacions de gran part de les produccions artístiques. Es va arribar a un moment que els preus de les subhastes eren brutals. En canvi, ara regeix lliurement el mercat, la llei de l'oferta i la demanda.

—En tot cas, la crisi ha tingut conseqüències en el panorama expositiu. Alguns dels seus companys consideren que aquest 2016 és poc menys que un erm.

—Això és una altra cosa. Tot està molt lligat a les especials circumstàncies del país. Tota la gent

diu: a Madrid foten unes exposicions fantàstiques. Doncs és veritat: hi ha les exposicions del Museo del Prado, de la Fundación March, de la Fundación Mapfre, que ara s'ha instal·lat aquí, el Reina Sofía... A banda de les fundacions privades, que fan el que aquí fa La Caixa, a nivell més discret, a Madrid juguen els pressupostos generals de l'Estat. "El Prado somos todos". Però les exposicions només es fan allà i aquí, en tot cas, arriba de tant en tant, de la mà de La Caixa, una exposició menor d'El Prado. És la mateixa estructura de totes les altres coses de la vida econòmica. Aquí, abans, les caixes feien una bona tasca d'exposicions: la Caixa Girona feia mostres molt bones, la de Tarragona, la de Manresa, la de Mataró, la del Penedès, Caixa Catalunya a Barcelona... Les caixes arribaven a fer exposicions molt bones. I el MNAC [Museu Nacional d'Art de Catalunya] doncs està malament de recursos econòmics per fer exposicions. I les que fa són sempre que li puguin sortir molt bé de preu.

—I quan no és problema de diners, hi ha crisis de gestió i de model, com ha passat al Museu d'Art Contemporani de Barcelona (MACBA), una situació que, en tot cas, no ha arribat al desgavell absolut que hem vist a l'Institut Valencià d'Art Modern (IVAM).

—El dels museus d'art contemporani és un altre món. Per a mi, que tinc formació i vocació molt patrimonial, un museu no és allò que el polític vol que sigui, un lloc d'atracció de públic que poder dir que han anat milions de persones, etcètera. Això està molt bé i s'ha de procurar que sigui així, perquè ajuda a viure. Però la missió principal d'un museu és la conservació d'un patrimoni. A un museu nacional el que ha d'anar a parar és l'obra triada, d'alta qualitat, perquè hi sigui ben representada la història de la cultura del país. Un lloc custodiat, climatitzat, per conservar les coses, i que sigui el testimoni que les generacions futures podran veure. Els museus d'art contemporani són una altra cosa. I aquesta visió patrimonialista ni la contempen. Més aviat hi ha la visió del que està de moda, i en això tots els museus d'art contemporani del món s'assemblen. Un circuit internacional de *curators* que tenen una línia que acostuma a ser bastant intercanviable i que prima determinades coses. I quan hagin de fer un museu patrimonial de l'art del segle XX o del XXI tindran una feinada increïble per adquirir coses que no s'han adquirit perquè s'han menystingut o ni tan sols s'han considerat. I unes altres que hi haurà als museus estaran sobredimensionades. ●